

Några spelmansminnen

Tiden går fort, och minnet är kort! Hoppas att någon kan tycka det är intressant att läsa om hur det var "förr". Om någon fortfarande minns spelmän, som fanns när jag, **Evy Johansson**, och min spelkompis **Bernt Tengbom** som nybörjare entusiastiskt deltog i låtkurserna som hölls under folkmusikvågen under mitten av 1970-talet? Jag ögnade igenom historiken på hemsidan, och fick lust att komplettera med lite egna minnen. Kanske det kan fungera som inspiration för någon mer att dokumentera sina spelminnen...?

Bernt Tengbom kom från Blekinge, men vi hade träffats som hastigast när han var dansledare i Lunds students folkdanslag. 1976 flyttade han upp till Halmstad för att jobba på arbetsförmedlingen med nyheten dator. Han hade redan då gett ut ett kassettband med titeln "Tengboms svänggång". Så han var ju nästan proffs... Själv hade jag genom "trial and error" försökt lära mej spela fiol – hade frågat en yngre släkting var G låg på fiolen, och hur man skulle stämma. Därmed satte jag igång, och härmade hur jag mindes att min avlidna pappa hade spelat, med stöd av vänster handled på fiolkroppen. Jag vill minnas att jag fick fram Arholmavalsen.

Lyckligtvis hade en kurskamrat till mig från Sjukgymnastinstitutet i Lund börjat på lasarettet i Halmstad. Hon hade tagit fiollektioner och kunde spela efter noter. Eftersom jag hade fått jobb som sjukgymnast på Spenshults reumatikersjukhus kunde vi träffas tillsammans med Bernt och börja öva ihop. Nu försökte de båda korrigera mitt felaktiga sätt att hålla fiolen – men det var inte lätt! Vi tog fram låthäftena från Hallands spelmansförbund och kämpade oss tappert igenom både 1:a och 2:a stämmor. Ibland försökte jag kompa på piano. Den fiol jag spelade på, var den som min pappa köpt av **Anna-Fina Wahlin** den 9 april 1916. Det stod i kassaboken: "Köpt fiol---10 kr". På nästa rad stod "Lånat av Anna---4 kr". Eftersom pappa som 16-17-åring bara fick 1,50 och maten för ett dagsverke, måste han alltså låna 4 kr av sin lillasyster...

Jag hade börjat dansa i Nissadalens folkdansgille, som från ca 1973 höll till i Rydögården i Rydöbruk. Det var full fart varje torsdagskväll, och när laget var som mest aktivt, kunde det komma 4 fullastade bilar med dansare från Halmstad. Nissadalens spelmanslag, anförda av **Torsten Sandberg** från Oskarström, stod för musiken. Övriga medlemmar var **Knut Petersson** i Rydö, **Leopold Wallin** från Ramnared och **Stig-Olof Petterson** från Moheda, då boende i Halmstad. Vid lagets resa till Bösel i Tyskland 1974 var även Torstens 12-årige son **Mikael Sandberg** med. Han fick länge beundrabrev från tyska flickor, som tyckte han var så gullig! Han var också med på den LP, som

Nissadalens spelmanslag gav ut 1980. Tips: Knut Petersson har kvar några ex. att sälja för en billig peng – nu när vinyl åter är inne!

Nåväl, vid en folkdanskväll klev jag djärvt fram till Leopold Wallin och berättade om min fiol. Han berättade att det var en s.k. Bomanfiol, som Anna-Finas far tillverkade, och gick runt med en säck på ryggen och sålde för 10 kr. Den hade flat botten, tillverkad i ett stycke. Leopold bad mej ta med den, och nästa gång fick jag äran att spela med dem. Jag föreslog "Bleking", och Torsten Sandberg, som var ledare, undrade om jag verkligen kunde den... Javisst, sa jag självsäkert! Men jag upptäckte snart att vi övat den i Adagio eller Largo, för jag hängde inte med alls, utan provade på pianot istället. "Så här har vi aldrig spelat den" sa Torsten lite roat när låten äntligen var slut...

Men de tog mej snällt under sina vingars skugga, och så småningom kunde jag följa med i åtminstone de låtar som gick någorlunda sakta. Vid midsommar följande år fick jag vara med och spela till folkdanslagets uppvisningar, och när Stig-Olof Pettersson nickade godkännande, var jag lycklig. Jag minns att jag stolt skrev en artikel i dåvarande Hallandskadriljen, folkdansarnas tidning, med rubriken "I somras spelade jag!".

Men ack, så mycket mer det fanns att lära! Bernt och jag anmälde oss till ABF:s fiolkurs i Halmstad, och där gick vi flera år, under en tyvärr tämligen allt mer försupen fiollärare. Bättre var det då Hallands spelmansförbund anordnade låtkurser på Katrineberg, under ledning av **Torsten Sandberg**, **Yngve Ohlson**, Hässlås och **Jarl Lindblom** från norra Halland. Som kursdeltagare vill jag minnas att det fanns några ungdomar som hette **Erik Rynefors** och **Hans Kennemark**, som tillsammans med Hans' bror **Harald** sedermera bildade gruppen "Forsmark 3". Hans Kennemark gjorde ju även tillsammans med Alf Hambe den välkända Halländska folkmusikmässan, som uppförts många gånger med musik, körsång, solosång och dans.

Tänk vilken fördel nutidens ungdomar har med att kunna få lektioner från tidig ålder av utbildade pedagoger i Kulturskolan! (Fast när jag frågade Hans Kennemark var han utbildad, sa han "Chalmers i Göteborg"! Men har du inte gått på Musikhögskolan, undrade jag. Nej, sa han, jag har lärt mej spela av en chilensare!) Jaja, är man bara musikalisk, så! Det dröjde inte länge, så dök dessa ungdomar upp som lärare på låtkurserna... Det finns vissa stjärnskott – se bara på **Albin Kuylenstierna**, **Filip Vari** och **Agnes Lax**, för att bara nämna några!

Nej, åter till forntiden – då levde ännu **Anna-Fina Wahlin**, och jag tog med en kompis och åkte och spelade in henne på kassetband i hennes hem i Grönemad. Hon stönade och stånkade när hon spelade - mest spelade hon sin fars låtar, men även sådana hon själv komponerat. Bl a har hon skrivit texten till

"Hambo på logen", som Leopold brukar sjunga. Han sa "farmors kusin" om henne. Oftast brukade hon dock spela med Erland i Berg, som spelade på (förlåt) ostämd gitarr. TV uppmärksammade denna unika spelmans kvinna i en dokumentär. Det finns även en bok om henne, "Ett liv med toner och törnen", skriven och utgiven av Bertil Svensson 2011.

Jag undrar om det var hon som även lärde min far och min sambo Nils-Åkes far samt deras storebröder att spela fiol. De brukade spela ihop på Nils-Åkes farbror Antons loge i slutet av första världskriget, för drygt 100 år sedan. Nedanstående foto är taget av bygdefotografen Hugo Bengtsson, Dämnhult i Drängsered år 1919 eller möjligen 1920. Det är i min hemby Björsjö, där även Nils-Åkes far Fritz var född, som den 11:e och siste i en barnaskara, där 8 åkte till Amerika. Fotot är troligen taget med anledning av att Nils-Åkes faster Olga var och hälsade på – det var stort med "amerikafrämmat"!

Längst till vänster ser man Anna-Fina, ca 21-22 år. Hon var på den tiden anställd på väveriet i Brännögård, som senare blev Brännö Well, nu Smurfit Kappa. Troligen hyrde hon rum i närheten, eftersom det var flera mil hem till Gällared.

(Till höger om Anna-Fina står min faster Anna Greta, som min far lånade 4 kr av till fiol. Därefter Nils-Åkes far Fritz och min far Carl med sina resp. storebröder Jarl (med fiol) och Ernst. Nils-Åke och jag spelar nu - 100 år senare – några av de låtar som de 4 spelade till dans på Antons loge, såsom Bondesonvalsen, Kväsarvalsen, Kinnaredspolkan och Den farliga månen. Olga från Amerika står förresten bakom sina föräldrar, Nils-Åkes farföräldrar, som hade lanthandel i byn... den var då nerlagd, men så sent som 1912 sålde de sill och fotogen.)

Detta apropå min Bomanfiol. Den lät "plåtlåda", så Leopold tog med sig Bernt och mej 1977 för att låta oss köpa varsin bättre fiol av en samlare. Jag vill minnas att jag då gav 7000 kr, vilket var en månadslön. MEN, det var en god investering – för ack så roligt jag haft med den!

På 1970-talet var det fullt med spelmansstämmor, kvartalsmöten, uppvisningar med folkdanslagen etc. Då var man fortfarande ung och pigg, och tyckte 50-70-åringarna var gamla... Sen dog dom, en efter en. Jag minns att Torsten Sandberg hade oss att spela "Sorglåt" på **Erik i Skogsleds** begravning. **Artur Claesson**, Enslöv, var då med. Åtskilliga år senare var jag och Bernt uppe på Halmstads lasarett och spelade för honom, innan han dog. Torsten Sandberg gick ur tiden 1996, vill jag minnas. Sonen Mikael var då 5:e generationen spelman.

En tragisk händelse var när **Harry Johanssons** ena tvillingdotter **Birgitta Liljedahl** avled i cancer. Bernt och dåvarande ordföranden **Kurt Thomasson** hade via talmannen Ingemund Bengtsson ordnat så att Hallands spelmansförbund fick spela vid riksdagens högtidliga öppnande i Stockholm 1986. Birgitta fick tyvärr inte uppleva den dagen, men Bernt berättade att drottning Silvia sagt något i örat på vår dåvarande spelledare **Sven Augustsson**, som nickade och log. Alla undrade sedan vad hon sagt, men han svarade bara: "Ingen aning – det var mitt döva öra"! Han var nämligen smed...

Men det var inte första gången Hallands spelmansförbund spelat för kungligheter. 1984 gick det en buss upp till Stockholm – troligen i regi av hembygdsföreningarna i mellersta Halland. Vi spelade då tillsammans med ett 100-tal andra på Skansens stora scen, och kunde skymta kungen och drottningen långt borta – om jag bara inte hade varit så närsynt! (**Bengt Persson**, Bassarås, fick ett epileptiskt anfall på scenen, och lillasystern **Christina** hjälpte honom vant ner på golvet, medan hon väste åt de kringstående spelmännen "bara fortsätt spela"! De tyckte nog hon var hård, men vi var ju vana vid att detta kunde hända. Efter en stund reste sej Bengt åter upp, fick tillbaka sin fiol och stråke och fortsatte spela.)

Vi spelade också för Danmarks drottning Margarethe på Varbergs fästning, jag minns inte vilket år, bara att Kurt Thomasson skickade ett protestbrev till arrangörerna efter spelningen. Vi stod nämligen vid murarna vid de stora kanonerna och spelade så vackert och finstämt vi kunde för dignitären. Plötsligt fick kanonjären för sig att det var dags att avfyra – KABOOM! Där stod vi med våra fioler i den tätande krutröken... Då kände vi oss allt bra överkörda.

Men alla kanske inte gillar fiolmusik... Då är det tur att Hallands spelmansförbund är öppet för även andra instrument. **Kjell Leidhammar** blev ju riksspelman på klarinett, och har gett ut flera album på sitt förlag Alwa. På

sistone har man dock inte hört honom spela. Ett tag var han med i Brooktorps spelmän, med bl a Bernt Tengbom, **Sixten Jonsson**, **Einar Helin** och **Gustaf Kronquist**. Både Kjell och Einar har varit ordförande i Hallands spelmansförbund, vilket vi kan se på hemsidan.

Karin Eriksson och **Anette Wallin** är våra andra båda halländska riksspelmän. Den förstnämnda har även doktorerat, en avhandling om polskor från norra Halland. Anette Wallin spelar även blockflöjt och komponerar, bl a har hon gjort en mässa . Vi har verkligen många duktiga halländska spelmän – även några ”importerade”, såsom **Greger Siljebo**, som leder ungdomsgruppen Hallandsfolk. Fiolpedagogerna i de olika kulturskolorna skickar dit sina duktigaste elever, t ex har nuvarande spelledaren **Jörgen Arvidsson** en ”plantskola” i Hylte fiddlers. Från spelmansfamiljen Persson i Bassarås, Lidhult, kommer också **Gunilla Persson**, ledare för Skuggspel, tidigare kallat Furets felor. Och Christina gifte sig med **Lars Jönsson**. Deras dotter **Tuva** går i föräldrarnas och mosters fotspår.

Det bådär gott för framtiden, även om aktiviteterna det senaste året stått på sparlåga pga coronaeländet. Men vi hoppas på att verksamheten kan ta fart igen, om inte förr så till augusti, då vi förhoppningsvis åter kan samlas till årsmöte med en MASSA spel!

Bernt var sekreterare i 19 år, ett svårslaget rekord! I början skickade han ut förbundets skrivelser för hand, men kunde senare minska arbetsbördan med att utnyttja dator. Han var också med i riksförbundets valberedning i 6-7 år, varav 3 år som sammankallande. I sanning en värdig hedersmedlem! Bernt är även sedan många år spelman i Snöstorps folkdanslag, på fotot nedan tillsammans med Gunnar Östergren och Bo Thörn på fiol samt Bertil Glarin på dragspel.

